

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE GÖRSEL SANATLAR*MUSTAFA KEMAL ATATÜRK AND VISUAL ARTS***Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI**

Dr. Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü,
Resim-İş Eğitimi ABD, sk1979resim@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3286-5063

ÖZET

Bir nesnenin kapladığı alan duyu organları ile kavranır, algılanır. Bu duyu organlarından biri olan göz çok önemli bir yere sahiptir. Göz görme eylemini gerçekleştirir. Tabii bu görme eylemi uyaranlara verilen basit bir tanımdan ibaret değildir. Görme eylemi, konuşma eyleminden önce gelir. Çünkü, bir çocuk yaşama tutunduğu ortamı-söyleyeceği ilk birkaç kelimedenden daha önce -bakarak tanımayı öğrenir. Yaşadığı alanı bu şekilde keşfetmeye başlar. Kısaca, görmek kelimelerden daha öncedir. Yaşanılan olaylar, anılar, tarih, kelimeler ile anlatılabilir. Ancak kelimeler ile anlatımda o an ile anlatılanlar arasında zaman farkı vardır. Bu zaman farkını ortadan kaldıran bir aracı vardır. Bu aracı, sanattır.

Sanat sözcüğü geniş bir anlatıma, açıklamalara sahiptir. Literatürler tarandığında sanat sözcüğüne değişik tanımların yapıldığına rastlanabilir. Yaşanılan bu süreçte sanat kavramı denildiğinde ilk akla gelen görsel sanatlardır. Görsel sanatlar; resim, heykel, özgün baskı, seramik, grafik, fotoğrafçılık, mimarlık, süsleme sanatlarını (ebru, minyatür, hat sanatı) içermektedir. Görsel sanatlar, insan yaşamının mihenk taşıdır. Mustafa Kemal ATATÜRK, “Sanatsız kalan bir milletin, hayat damarlarından bir kopmuş demektir”, sözüyle sanatın ne kadar önemli olduğunu dikkat çekmiştir.

Bu çalışmada; görsel sanatlar, Mustafa Kemal ATATÜRK’ün sanata bakışı, sanata ve dönemin sanatçılarına katkıları ayrıntılı bir şekilde aktarılacaktır. Ayrıca yapılacak bu bağlamdaki diğer çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal ATATÜRK, Sanat, Görsel Sanatlar.

ABSTRACT

The area covered by an object is grasped and perceived by its sense organs. The eye, which is one of these sensory organs, has a very important place. Eye performs the act of seeing. Of course, this act of seeing is not just a simple definition given to stimuli. The act of seeing takes precedence over the act of speaking. Because a child learns to recognize the environment in which he clings to life by looking - before the first few words he will say. A child starts to explore the place whose live in. In short, seeing is before words.

Experienced events, memories, history can be told with words. However, there is a time difference between the moment and what is told in words and narration. There is a tool that eliminates this time difference. This tool is art.

The word art has a wide range of expressions and explanations. When the literature is scanned, it can be found that different definitions are made for the word art. In this process, when the concept of art

is mentioned, the first thing that comes to mind is the visual arts. Visual arts; It includes painting, sculpture, printmaking, ceramics, graphics, photography, architecture, decorative arts (marbling, miniature, calligraphy). Visual arts are the cornerstone of human life. Mustafa Kemal ATATÜRK, he drew attention to the importance of art with his saying “A nation without art means a cut off from the life veins”.

In this study; visual arts, Mustafa Kemal ATATÜRK's view of art, his contributions to art and the artists of the period will be explained in detail. In addition, suggestions will be made for other studies in this context.

Keywords: Mustafa Kemal ATATÜRK, Art, Visual Arts.

1.GİRİŞ

Yazının bulunuşu insanlık tarihinin en büyük gelişmelerinden biridir. Ancak insanlık yazmadan önce çizerek, boyayarak bir şeyler anlatmaya çalışmıştır. Çizgilerle ya da renklerle anlatılan çizimler, resimler süsleme amacından ziyade var olma, varlığını sürdürme, yaşadıklarını, yaptıklarını aktarmada kullandıkları araçtır. Tarihöncesinde yapılan bu resimlere mağara duvarlarına yapılmış resimler örnek olarak verilebilir.

Resim 1: Mağara Resmi, Lascaux Mağarası

Resim 2: Mağara Resmi, Altamira Mağarası

Resim 3: Mağara Resmi, Arjantin Eller Mağarası

Bu resimlerde, -o dönemler düşünüldüğünde- yapılan çizimlerde öncelikle aktarılan olayların dikkatli bir şekilde incelendiği ve ele alındığı görülmektedir. Kullanılan renklerde de önemli bir beceri söz konusu olduğu görülmektedir. Bu duvarları resmeden insanlar, boyaları hayvanlardan, bitkilerden elde etmiş ve renkli toprak kullanmışlardır. Resimlerin sınırlarını (konturlarını) kalın şekilde boyama, kazıma gibi yöntemlerle ortaya çıkarıyorlardı. Ayrıca boyayı püskürterek kullanmaları da ayrı bir dikkat çekici durumdur (Tansuğ, 1999).

Bu çizimleri, resimleri primitif (ilkel) sanat olarak kabul edenlerle birlikte kabul etmeyenlerde çıkabilir. Ancak, bir dürtünün bunları ortaya çıkardığı da bellidir (Resim1, 2, 3).

2. GÖRSEL SANATLAR

Sanatın tanımı, bilimsel bir kavramın tanımı gibi net değildir. Farklı cümlelerle, yorumlarla tanımın yapıldığını kaynaklara bakıldığında görmek mümkündür. Yapılmış bir tanım ile sanat; “ İnsanların doğa karşısındaki duygu ve düşüncelerini çizgi, renk, biçim, ses, söz ve ritim gibi araçlarla güzel ve etkili bir biçimde, kişisel bir üslupla ifade etme çabasından doğan ruhsal bir faaliyettir” (Aytaç, 1981:11-12). Kısaca sanat, insan düşüncelerinin, duygularının birikimlerini biçimlendirerek aktarmasında kullandığı bir araç olarak kabul edilebilir. Sanat kelimesi söylendiğinde ya da duyulduğunda ilk akla gelen görsel sanatlardır.

Görsel sanatlar; resim, heykel, özgün baskı, seramik, grafik, fotoğrafçılık, mimarlık, süsleme sanatlarını (ebru, minyatür, hat sanatı) içermektedir. Görsel sanatlar; bireyde yaratıcılığa önem verir. Ortaya çıkarılan eserde, yapıda yaratıcı birikimlerini, hissettiklerini sergiler. Görsel sanatlar, reklamlarda, yenilen-içilen ürünlerin dış yüzeylerinde, mobilyalarda, yemek yemede kullanılan araç-gereçte, giyimde, binalarda hayatın her alanında kendini gösterir (Özsoy, 2015: 32). Sanatın her bir enstrümanı, hayata renk yaşanan ortama ruh katar. Sanatın bir parçası olmak, onunla bütünleşmek kişinin önce kendisine bununla paralel çevresine olumlu etkiler ve katkılar sağlar.

3. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SANATA VE GÖRSEL SANATLARA BAKIŞI

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün sanat ile ilgili sözlerini, yaptıklarını genel çerçevede hemen hemen herkesin bildiği, duyduğu ya da eğitim yolu ile öğrendiği bir gerçektir. Sanatın kişiye, çevresine ve dünyaya katkılarına bakıldığında ATATÜRK'ün bu yaptıklarının ve sözlerinin bilgi dâhilinde kalması üzücü bir noktadır.

Mustafa Kemal ATATÜRK sanatın ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır. Ankara'da ikamet ettiği evin çalışma odasında ressam Namık İsmail'in "Harman" isimli tablosu bulunmaktaydı. Yine çalışma odasının duvarında Osman Gazi'nin karakalem portresi asılıydı (Meydan, 2012). Henri Brager (Fırtınalı Deniz), Leopold Müller(Kırlarda Dolaşan Kızlar ve Çıplak Ayaklı Kız), Alman ressam Adolf Schreyer (Fesli Süvari), Eduard Becher(Bedevi), Emile van Marcke, Şevket Dağ, Halil Paşa, Hoca Ali Rıza, Ömer Adil, Fikret Mualla gibi sanatçıların imzalı tabloları ve Rus ressam Ayvazovski'nin üç tablosu 2015 yılına kadar Çankaya Köşkü'nde bulunuyordu (Çankaya Köşkü'nde Bulunan Tablolar, 2014). Kütüphanesinde çoğalttırdığı Piri Reis'in haritası, Hüseyin Avni Lifij imzalı "Çıplak Kadın" tablosu vardı. Mimariye ve Mimar Sinan'a hayrandı. Mimar Sinan'ın heykelinin yapılmasını istedi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin bahçesinde yer alan 1956 yılında Türkiye Emlak ve Kredi Bankası tarafından heykeltıraş [Hüseyin Anka Özkan](#)'a yaptırılmıştır (Resim 4).

Resim 4: Mimar Sinan Anıtı, Hüseyin Anka Özkan, 1956

Bunun yanı sıra Kanuni Sultan Süleyman, Barbaros Hayrettin Paşa'nın(Resim 5) ve İbni Sina'nın heykellerinin yapılmasını istedi.

Resim 5: Barbaros Anıtı, Zühtü Müridoğlu ve Ali Hadi Bara, 1944

1937 yılında kendisinin açtığı Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın sinema salonu, tiyatro salonu, tiyatro kulübü, müzik gurubu, korosu vardı. Fabrikada resim-heykel sergileri açılıyordu. Bahçesindeki havuzun içinde bir bronz heykel vardı. Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme ve gelişme amacına uygun yenilikler barındırıyordu (Gökbayrak, 2018). Bu proje çılgın projelerinden biriydi. Diğer bir projesi, Karadeniz Vapuru'ydu. Daha sonra Mudanya adını alan bu gemi yüzen bir müzeydi, sergi alanıydı. Halılar, çiniler, nakışlar, Türk malı ürünler ve Anadolu Medeniyetleri müzesinden seçilmiş eserler vardı. Ayrıca bu gemide Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, İstiklal Marşı'nın bestecisi Zeki Üngör, ilk kadın heykeltıraşlarımızdan Nermin Faruki, ses ve tiyatro sanatçıları bulunuyordu. Sergi salonları resim, heykel ile donatılmıştı (Özdil, 2018).

Sanırım en büyük adımımı 1921'de, Sakarya Savaşı olmadan önce, işgalcilerin Ankara'ya yaklaştığı anda, kısaca memleketin geleceği belli değilken 'Etnografya Müzesi kurulmasını ve tarihi Ankara Evlerinin korunması' talimatını verdi. Ayrıca envanter araştırması yapılmasını, ören yerlerinin tespit edilmesini istedi. Cumhuriyet'in ilk müzesi olma özelliğini taşıyan Topkapı Sarayı'nı müzeye dönüştürdü(1924). Efes ve Bergama Antik Kentinin, Ankara Arkeoloji ve Etnografya Müzelerinin, Konya Mevlana Müzesinin, İzmir, Sivas, Adana, Niğde, Isparta, Amasya, Edirne, Tokat, Silifke, Bursa, Afyon, İznik, Kayseri, Denizli, Sinop, Kırşehir, Diyarbakır, Manisa müzelerinin açılmasını sağladı. 15 yılda 30 müze açtırdı (Özdil, 2018). Bu sürece bakılacak olunursa Mustafa Kemal ATATÜRK'ün sanata, kültüre ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Türkiye'nin ilk güzel sanatlar müzesini 1937'de Dolmabahçe sarayı'nın Veliht Dairesi'nde kurdurdu. Açılışını kendisi yaptı.

16 Mart 1923 tarihinde Adana'da sanatçılara seslenen Atatürk şöyle demiştir:

"Bir milleti yaşatmak için bir takım temel işlere ihtiyaç vardır ve biliniz ki bu temel işlerin en önemlilerinden biri sanattır. Bir millet sanattan ve sanatkârdan yoksunsa tam bir hayat yok demektir. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat, aksayan biri gibidir. Hatta söylediklerimi, söylemek istediklerimi belirtmeye yeterli bile değildir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir."

Atatürk 1935 yılında yapmış olduğu bir konuşmada "Bir ulus ki resim yapamaz, bir ulus ki bilimin gerektirdiği şeyleri yapmaz, itiraf etmeli ki o ulusun ilerleme yolunda yeri yoktur. Oysa bizim ulusumuz gerçek nitelikleriyle ilerleyecektir." sözleriyle Türkiye'de resim ve heykel sanatlarına verdiği önemi belirtmiş ve bu sanatların Türkiye'nin uzak köşelerine kadar girerek büyük kitlelere yayılmasını mümkün kılmıştır. Osmanlılar zamanında 1883'de "Sanayi Nefise Mektebi Alisi" olarak kurulan yüksekokul 1926'da Atatürk'ün emriyle "Güzel Sanatlar Akademisi"ne dönüştürülmüş ve Fındıklıda çifte Saraylardan önce birine, sonra ikisine taşınmıştır. 20 Eylül 1937'de Dolmabahçe Sarayı Veliht Dairesindeki İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin açılışını Atatürk yapmıştır (Anka Enstitüsü, para 1 ve 2, 2017).

Bu müzede Osman Hamdi Bey, Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Avni Lifij, Hikmet Onat, Rus ressam Ayvazovski, Pierre Bornard, Pablo Picasso, Henri Matisse, Maurice Utrillo gibi sanatçıların eserleri bulunmaktadır.

1928 yılında “**Mareşal Üniformalı Mustafa Kemal**” portresini yapan ilk Türk ressam, ülkemize, yurt dışında eğitim alarak modern resmi getiren ilk kadın sanatçı olan Mihri Müşfik’tir(1886-1954).

Resim 6: “Mareşal Üniformalı Mustafa Kemal”, Mihri Müşfik, 1928

Gittiği sergilerde sanatçıların çalışmalarını ilgile izliyor ayrıca sanatçıları hem maddi hem de manevi açıdan destekliyordu. Hat, tezhip, minyatür gibi geleneksel sanatların kaybolmaması için ders olarak okutulmasını sağladı. Başkent’te yeni yapılan kamu binalarında vitray, çini gibi süsleme sanatlarından kullanılmasını istiyordu.

4. BULGULAR

Tarih ve özelinde sanat tarihi incelendiğinde sanatın ne denli önemsendiği olduğu görülmektedir. Yapılan okumalar ve araştırmalar sonuçları gösteriyor ki Mustafa Kemal ATATÜRK sanatın, kültürün korunmasında edilgen bir tavır sergilememiştir. Modayı da takip etmesi, kendisinin kızlarının giymesi için modeller tasarlaması, Türk Silahlı Kuvvetlerinin general üniformalarını, Fransız modacı Coco Chanel’e tasarlattırması sanatın içinde olduğu ayrıca kültürün korunması sürecinde, ören yerlerinin korunması konusunda çıkartılan kanunlar, kurulan müzeler ile etken bir tavır sergilemiştir. Buna en güzel örnek savaş öncesi Etnografya Müzesi kurulması emrini vermesidir. Dünya çapında bu düşünce, vizyon ve tavır sahibi bir liderdir. Sanatçıları desteklemesi, bir sanat okulunu açması sanata ne denli önem verdiğini gösterir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanatın, sanatın özelinde görsel sanatların önemi kişinin kişilik kazanmasına, toplumsal yaşamın gelişmesine katkı sağlar. Sanat, bilim, felsefe, mimarlık ile tekrar hayata dönüşün adı olan Rönesans ile başlayan ilgi aydınlanma çağı ile modernizmde güçlenmiştir. Sanat, yaşam sürecinin kalitesinde, kişinin kendisine ve çevresine karşı duyarlı olmasında yön verir. Algıları geliştirmede, estetik duyarlılığın gelişmesinde, hayatı bakmak ile görmek arasındaki büyük farkın anlaşılmasında ve görülen şeylerden zevk duymayı sağlar. Bu zevk kazandırılmadığında her yerin aynı tip, estetikten yoksun binalardan, beton yığınlarından olması kaçınılmaz bir durumdur. Kısaca, farklı ve renkli yaşam kurulmasında rol oynar. Yaratıcı, üretici insan olma sürecini destekler. Yaratıcı kişi; özgün düşünebilen, konulara, sorunlara başka açıdan yaklaşım çözümler üretebilen, yeni olana yakın bakabilen, tasarlayabilen, hayal gücü zengin olan, sorunlara çözüm bulandır. Mustafa Kemal ATATÜRK'ün yaptıkları, yön vermeleri, şekillendirmeleri onun yaratıcı kişiliğine kanıttır. Okuması, araştırması, sanata önem verilen yerlerde ortaya çıkan gelişmeleri incelemesi bu yaratıcı kişiliğini destekleyen bilimsel yönlerdir. İşte sanat, sanatın içinde görsel sanatları sevmek ya da ilgilenmek bu yaratıcı kişiliğin gelişmesinde önemlidir.

Görsel sanatları sevmek, onunla ilgilenmek okul öncesi dönemden de önce evde, ailede başlaması gerekir. Bir çocuğun yapacağı karalamalar, küçük kaslarını kullanmaya başladıktan sonra kalemlerle, boya ile yaptığı şekiller ve ileride okuma-yazma sürecinin de katkısıyla önce ruhsal, duygusal ve zihinsel yönden gelişecektir. Bu uzun yolun basamaklarından biri olan okuldaki görsel sanatlar derslerinin sadece müfredatı uygulamak düşüncesinin tamamen unutulmuş programlı, planlı ve kişiye özgü yürütülmesi ayrıca diğer sayısal-sözel derslerle birlikte kaynaştırılarak bireylere/öğrencilere aktarılması gerekmektedir. 1940 yılında kurulan Köy Enstitülerinde sanat derslerine önem verilmesi örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca genel olarak sanat eğitiminin sorunları olan, kişisellik, çevre, eğitim, politik uygulamalar ve ekonomi gibi sorunlarının kökenine inerek bu sorunların en asgari düzeye indirgenmesi gerekmektedir. Bunun içinde bu sorunları çözmek için öznel değil nesnel bir tutum ile sanat eğitimine akılcı ve bilimsel yaklaşılmalıdır. Sanat eğitimi iyi seviyelere getiren ülkelerin neler yaptıkları araştırılarak kendi üzerine uyacak şekilde sanat eğitimi şekillendirip yön vermelidir. Çağ, değişiklikleri takip etmek ona göre bir yol haritası belirlemek gerekmektedir. Sanat, kişide yetenek olsun olmasın mutlaka sanat kişinin hayatının bir parçası olmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Artut, K. (2001), “ Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri”, Anı Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara.
2. Atalayer, F. (1994), “Görsel Sanatlarda Estetik İletişim”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:770, Eskişehir.
3. Ayaydın, A. (2015), “Çoklu Zekâ Tabanlı Görsel Sanatlar Eğitimi”, Nobel Yayıncılık, Ankara.
4. Berger, J. (2003), “Görme Biçimleri”, Metis Yayınları, İstanbul.
5. Eroğlu, Ö. (2021), “Sanat Sözlüğü”, Tekhne Yayınları, İstanbul.
6. Gombrich, E. H. (1999), “Sanatın Öyküsü”, Çev: Erduran, E. Ve Erduran, Ö., Remzi Kitabevi, Hong Kong.
7. Özdil, Y. (2018), “Mustafa Kemal”, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
8. Özsoy, V. (2015), “Görsel Sanatlar Eğitimi”, Pegem Akademi, Ankara.
9. Tansuğ, S. (1999), “Resim Sanatının Tarihi”, Remzi Kitabevi, Ankara.
10. Turgut, İ. (1991), “Sanat Felsefesi”, Bilgehan Matbaası, İzmir.
11. URL 1. https://www.arkeotekno.com/pg_82_ust-paleolitik-cag-lascaux-magarasi-arkeoastronomisi

12. URL 2. <https://www.tarihlisanat.com/magara-resimleri-buyulu-eller/>
13. URL 3. <https://muratgulgor.blogspot.com/2014/08/turk-milli-armasi-ve-namik-ismail.html>
14. URL 4. <https://umutgokbayrak.medium.com/>
15. URL 5. <https://listelist.com/ataturk-uniforma-coco-chanel/>
16. URL 6. <https://www.biyografi.info/kisi/zuhtu-muridoglu>
17. URL 7. <https://www.millisaraylar.gov.tr/saraylar/topkapi-sarayi>
18. URL 8. <http://ankaenstitusu.com/turkiyenin-ilk-guzel-sanatlar-muzesi-acildi/>
19. URL 9. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44029/msgsu-istanbul-resim-heykel-muzesi.html>
20. URL 10. <https://isteaturk.com/g/icerik/Mihri-Rasim-Musfik-Maresal-Ataturk/1569>
21. URL 11. <https://resimbiterken.wordpress.com/2014/03/17/mihri-musfik-hanimin-maresal-uniformali-mustafa-kemal-portresi-eseri/>
22. URL 12. <http://www.kimkimdir.net.tr/anitlar/mimar-sinan-aniti-ankara>